

VII. 2. Örömök és bánatok

Floridába költöztünk, mert itt ajánlottak föl számomra egy állást a kivándoroltató hatóságok: a Delandi Katonai Akadémia fogadott föl mértan- és algebratanárnak. Nénin és a gyermekeken kívül az öreg MacClain is velünk jött, akit erősen bántott fiai hűtlensége.

Florida térképét tanulmányozva munkahelyemhez közel találtam egy nagy erdőséget, aminek Oscalai Nemzeti Erdő volt a neve. Elhatároztam, hogy ott próbálok lakást szerezni. Sikerült is. Előbb bérházban laktunk Astorban, és fél évre rá találtunk egy eladó házat is, kedvemre valót: bent volt az őserdőben. William Astor hajdani vadászháza éppen eladó volt. Nyomban megvettük nyolc hold erdővel együtt, ötezer dollárért. Újdonsült apósom letette az ezer dollár előleget, s a többi én törlesztettem tanári fizetésemből, ötven dolláronként havonta. Így lett ez a ház első és utolsó amerikai otthonom.

Emeletes, durván, de jól megépített faház volt, úgynevezett „kemény fenyőből” épült, és patkószegekkel volt összekalapálva, mivel az 1800-as évek derekán csak ilyen szegeket gyártottak a közelben. Nem volt a házban se víz, se villany. A vizet egy földbe kalapált kézi-szivattyú szolgáltatta. Az „árnyékszék” bent volt a bokrok között és Elizabeth már első éjszaka vadmacskába ütközött, aki meg akarta osztani vele a kis rozoga fabódét.

Dolgoztunk, mint a kutya, ahogy mondják erre, ám nekem eszembe jutott: miféle kutya? Három kutyát is hoztunk magunkkal Ohióból: egy kis hosszúsőrű veres pekingit és két dán dogot: Trinkát és Beauty-t. De egyik se dolgozott. A kicsi „zsebkutya” megugatott mindent és mindenkit, a két nagy kutya pedig megkergette a szarvasokat, rókákat, vadmacskákat és mosómedvéket, két harcias oposszumot pedig meg is öltek buzgalmukban. A munkát azonban mi végeztük el.

A vasárnapokat kivéve minden reggel Delandbe kellett mennem tanítani és mindennap délután ötre értem csak haza. A munka zöme tehát Elizabethen és a fiúkon volt. A fiúkat autóbusszal vitte az iskolába, és csak délután kerültek haza. Gézával, a legkisebbikkel volt egy kis baj az iskolában. Mikor először ültették be a padba, ült ott mozdulatlanul néhány percig, aztán egyszerűen felkelt a helyéről és szó nélkül kísértelt a tanteremből. Videt küldték utána, hogy hozza vissza. De Géza csak vonogatta a vállát: „minek üljek ott? A tanító angolul beszél, mindenki angolul beszél és nem értek egy szót sem! Minek üljek ott?”

Vid visszavitte ugyan, le is ültette, de a tanítónő is belátta, hogy jobb lesz, ha előbb Géza megtanul angolul. Elizabeth már tanítgatta azelőtt is, nem sok sikerrel, ettől kezdve azonban komolyabban vette ő is a tanítását.

A munka zöme tehát Elizabethen volt. Se Miklós, se Géza nem volt nagy segítség. Huba, Vid és Joe, Elizabeth fogadott fia, degitettek neki iskola után. Joe szökött meg elsőnek. Neki gyakorlata volt ebben, mert már Ohióban is többször elcsavargott. Őt nehéz volt fegyelmezni, mert már idősebb volt. Egyszer aztán végleg megszökött: elment katonának. Két évre rá Vid is „világgá ment”. Megtudtam, hogy Amerikában megszokott dolog volt az ilyesmi. Tizennégy éves fiúk már kaptak munkát itt-ott. Időnként kis időre mindkettő visszatért. Végül is mindketten hamarosan katonáskodásba menekültek az otthoni élet elől.

A sok nehézség ellenére bevezettük a villanyt és a vizet is a házba, bár a víz egyelőre csak szivattyú segítségével került hozzánk. A „községi víz” csak hosszú évek múltával jutott el a házba, mikor már a sok új építkezés kiirtotta körülöttünk az erdő jó részét, és Astor Park név alatt mi is kisközséggé váltunk, sajnos. A villany bevezetésénél a ház alatti munkát Huba végezte s az ő, gerendákhoz erősített vezetékai helyükön vannak még ma is. Amikor ide költöztünk, a háztól ösvény vezetett le a tóig, az erdőn át. Oda jártunk le horgászni és feredni nyár idején. Azóta sajnos, házak nőttek ki a földből mindenütt, mint a mérges gombák. Az útnak, ami a házhoz vezetett, ma már neve is van. Én adtam a nevet, amikor sor került erre: „Cedar Crest Road”, a több száz éves öreg cédrusok tiszteletére, melyek még ma is őrzik a csöndet a ház körül, amennyire lehet. De azóta bizony sok idő eltelt, nagyon is sok.

Ha a régi emlékek közt kutatok, először is Pop Smith ráncos arca tűnik elő a múltból. Háza itt volt, kőhajításnyira, az út hajlatában. A ház út felé néző elején korcsma volt, ahol az ember megihatott egy pohár sört. Azon belül: kártya-szoba, ahol pénz cserélt gazdát, gyakorta. Azon is túl, a bokrok irányában, szelíd egyszobás „magánház”, az volt fizető vendégek számára a „gyönyörtanya”. Pop Smith főzte a környék legjobb „kisüstösét”, nagyobbára érett narancsból. Ez a titkos „kisüst” alapozta meg köztünk a barátságot is.

Szarvasra vadásztam egy nap a temető és a folyó közötti erdőszakaszon, ahol ma ház mellett terpeszkedik, és „Astor Forest Campsite” néven rontja a világot. Annak idején sok vaddisznó, valamint szarvas és vadpulyka tanyázott ott.

Szóval oda mentem be vadászni. Találtam is egy magányos nyárfát, ami mellől kitermelték az épületfának alkalmas fenyőt, és a kopáran hagyott területet gyalogpálmá lepte el, embermagosságban. Ha az ember látni akarta, hogy mit rejteget a palmetto, fára kellett másznom.

Felmásztam hát a sokágú nyárfára. Megpillantottam egy szarvastehenet alig száz lépésnyire böngészni a bokrok rügyein. Azon túl, de jó messzire, valami csillogott a palmetto között. Mi lehetett? Mivel szarvastehenet nem lő igazi vadász, kis idő múlva lejöttem a fáról, jól megjegyezve magamnak a csillogás irányát és vadcsapásra bukkanva követni kezdtem azt a megfelelő irányba. Kis házikóra bukkantam, ahonnan ösvény is vezetett a palmetto között az országút felé. A házikót vadonatúj bádofödél fedte, az csillogott úgy a napon. Odasuttogtam a házikóhoz, s bekukkantottam az ablakon: vadonatúj kisüst rejtőzködött odabent. Jókora lakat csüngött az ajtón. Eloldalogtam onnan, amilyen gyorsan csak lehetett, mert rejtett kisüst körül veszedelmes volt ám rejtőzködni akkoriban. De alighanem veszedelmes ma is.

Hazatérőben befordultam Pop Smith-hez egy sörre. Ahogy ott iddógálunk kettesben, megemlítem csak úgy mellékesen.

„Ha kisüstöm lenne valahol a palmetto között, nem tennék reá bádofödelet” - mondtam. Pop Smith felütötte a fejét.

„S miért nem?” - akarta tudni.

„Mert csillog a napfényben” - feleltem.

„Csillog?” - kérdezte s én bólintottam.

„Csillog bizony.”

Több szó nem esett köztünk. Néhány nap múltával arra jártam újra s fölmásztam a nyárfára. Nem csillogott semmi. Óvatosan becserkésztem magam a kis kunyhó közelébe. Zöld palmetto-levelek borították a födelet, összekötözve, gondosan.

Később felfedeztem egyebet is. Az Alexander Springs felé vezető úton, bizonyos időben, megjelent egy seriff-csillagos gépkocsi. Megállt az út hajlatában, ahol egy nagy pálmafa ékeskedett a palmetto között, jó húszlépésnyire az úttól. Egy helyettes megbízott bújt elő a kocsiból, két üres, gallonos üveggel a kezében odament a palmetto között álló magányos pálmafához és visszatért onnan két tele üveggel. Betette őket a kocsiba, megfordult és elment. Azt is megtudtam később, hogy ez az üvegcsere megismétlődött minden csütörtökön és az egyik tele üveg a seriff számára volt, másik meg Judge Hall, a bíró számára. Pop Smith maga árulta ezt el, évekkel később, mikor már nem kisüstözött. Mikor eltemettük a kis Astor Parki temetőben, ott búcsúzott tőle a koporsó mellett Judge Hall és Willis McCall, a seriff.

Elizabeth-et még az unokái (Anne két fia és leánya) nevezték el Bebenek s ezt a nevet átvették a fiaim is. Ahogy az idő telt felettünk, ez a név valósággal ráragadt a feleségemre és egész szellemi és földrajzi környezetem számára Bebe volt.

Bebe nem csak feleségem volt: élettárs volt a szó valóságos értelmében is: minden időben, minden helyzetben mellettem volt, támogató és segített. Irodalmi körutakat rendeztünk, magyarul a vidékeken irodalmi estétet tartottunk, melyeknek tervezésében, végrehajtásában mindég velem volt, a legkényelmetlenebb helyzetekben is.

Egyik legelső alkalommal New Yorkban voltunk, ahova a helyi magyar klub hívott meg előadást tartani. Alig telepedtünk meg az egyik szállodában, amikor valaki kopogott az ajtón. Egy kissé őszülő, idősebb úriember lépett az szobába és bemutatkozott: „Havas Emil vagyok” s mielőtt szólhattam volna valamit, összehúzott szemmel végignézett és mondta: „Maga fiatal még és veszedelmesen tehetséges!” Mikor megtudta, hogy feleségem amerikai, angolra fordította a szót: „Egy ajánlattal jöttem magához - mondta -, írjon egy könyvet, melynek hőse egy zsidó fiú, aki mindenféle üldözésen megy keresztül, míg végül is ide menekül, New Yorkba és itt sikeres üzletember lesz belőle. Mi szolgáltatjuk az anyagot, és mi határozzuk el, hogy mit hogyan írjon. . .” Megláthatta arcomon a meglepetést, mert nyomban hozzátette: „Mi garantáljuk, hogy a könyv bestseller lesz, filmet is csinálnak belőle és maga keres vele két vagy éppen hárommillió dollárt is. . .” Várt néhány pillanatot, aztán hozzátette: „De ha nem fogadja el ajánlatunkat, garantálom, hogy soha egyetlen könyve nem jelenik meg ebben az országban, sem Angliában” tette hozzá. Látta Bebe arcán a megrökönyödést, aki kissé elvörösödve nyomban fel is tette a kérdést: „Mister Havas, vagy mi a neve, nem gondolja, hogy túloz egy kissé? Ne feledje, én nem vagyok emigráns. Én itt született amerikai vagyok!”

Havas úr kissé elvörösödött, aztán előre nyújtotta a kezét és ökölbe szorította. „Mrs. Wass mondta - akár hiszi, akár nem: mi tartjuk itt a kezünkben a könyvkiadó vállalatokat, film-vállalatokat. . .! Ennek az országnak a népe azt olvas, amit mi akarunk, hogy olvasson, azt lát, amit mi akarunk, hogy lásson, és ha a férjének csak tizedannyi esze van, mint tehetsége: elfogadja az ajánlatomat!”

Én jóformán szóhoz se jutottam. Elizabeth elvörösödött arccal az ajtóra mutatott. „Mister, maga nem egy kommunista országban van, ennél fogva nincs joga sértegetni a férjemet ilyen nevetséges ajánlatokkal! Kérem, távozzon!”

Havas Emil elvörösödve csapta be maga mögött az ajtót és nem is láttuk soha többé. Kiderült azonban hamar, hogy igazat beszélt. Amikor első angol nyelvű kéziratomat beküldtem az egyik legismertebb irodalmi ügynökhöz: egy héten belül visszajött a következő kísérelő sorokkal: „Sajnos az ön neve a feketelistán van. Nincs Amerikában kiadó, mely hozzá merne nyúlni!”